

ਕੋਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਮੁਹਿਮ ਦਾ ਧੜਲੇਦਾਰ ਮੁਦਈ — ‘ਦਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ’

ਮਲਵਿੰਦਰ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੜੈਚ*

ਸਾਕਾ ਕੋਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੀ ਸੌ ਸਾਲਾ ਯਾਦ ਮਨਾਉਂਦਿਆਂ, ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ‘ਦਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ’ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਦੌਰਾਨ ਨਿਭਾਈ ਕਾਬਲੇ ਫਖਰ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਵੇਗਾ।

ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਕਈ ਹਿੰਦੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ‘ਚ ਬਹੁਤੇ ਸਾਬਕਾ ਫੌਜੀ ਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ ਦੀ ਭਾਲ ‘ਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀਏ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸੀ; ਫਿਰ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਪਰਵਾਸ ਦਾ ਬੂਹਾ ਖੁਲ੍ਹਿਆ ਜਿਥੇ ਹੋਰਨਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵਧੇਰੇ ਕਮਾਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤੇ ਉਧਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਜਿਥੇ ਸੰਨ 1900 ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ 100 ਭਾਰਤੀ ਹੀ ਕੈਨੇਡਾ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ, ਉਥੇ 1907 ਤੀਕ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਗਿਣਤੀ 8000 ਤੱਕ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ ਸੀ: ਇਹ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸਨ।

1908 ਵਿੱਚ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਗੋਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁੱਝ ਗੋਰੇ ਕੱਟਰ ਪੰਥੀ ਅਨਸਰਾਂ ਦੇ ਦਬਾਅ ਹੇਠਾਂ, ਹਿੰਦੀਆਂ ਦੀ ਆਮਦ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰੋਕ ਦਿੱਤੀ; ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਹਰੇਕ ਆਵਾਸੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਾਤਰਭੂਮੀ ਤੋਂ ਸਿਧੇ ਜਹਾਜ਼ੀ ਸਫ਼ਰ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਲਾ ਦਿੱਤੀ, ਤੇ ਛੇਤੀ ਪਿਛੋਂ ਹੀ 200 ਡਾਲਰ ਨਕਦੀ ਲਿਆਉਣੀ ਵੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਬੇਸ਼ਕ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਸਿਰਫ਼ ਹਿੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਹੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਜਹਾਜ਼ ਸਿੱਧਾ ਕੈਨੇਡਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ: ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਨੌਬਤ ਏਥੋਂ ਤੀਕ ਆ ਪਹੁੰਚੀ ਕਿ ਪਰਵਾਸ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਿੰਦੀਆਂ ਦੇ ਬੀਵੀ-ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਵੀ ਇਹੀ ਸ਼ਰਤਾਂ ਮੜ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੀ।

ਇਸ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਦਿਆਂ 1911 ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਿੱਖ ਆਗੂ (ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਗ੍ਰੰਥੀ) ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ (ਖੁਰਦਪੁਰ-ਜਲੰਧਰ) ਅਤੇ (ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਸੋਸਾਇਟੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ) ਭਾਈ ਭਾਗ ਸਿੰਘ (ਭਿਖੀ ਵਿੰਡ-ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਪੰਜਾਬ ਆਏ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਕੈਨੇਡਾ ਦਾਖ਼ਲੇ ਦੀ ਯਾਚਨਾ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਨੇ ਹਿੰਦੀਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵਲੂੰਧਰ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ 1913 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰੀ ਵਫ਼ਦ ਨੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਈ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਸੀਹਰਾ (ਫਿਲੌਰ-ਜਲੰਧਰ) ਅਤੇ ਭਾਈ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਥੋਂ ਦੀ ਜਨਤਾ ਮੂਹਰੇ ਆਪਣੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਬਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ ਉਚਿੱਤ ਹਲ ਲਈ ਦਬਾਅ ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ। ਏਸ ਵਫ਼ਦ ਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਕੋਰਾ ਜੁਆਬ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਵਫ਼ਦ ਦੇ ਪੰਜ-ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ‘ਚ ਤੁਫ਼ਾਨੀ ਦੌਰਿਆਂ ਨੇ, ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ‘ਚ ਖਲਬਲੀ ਮਚਾ ਦਿੱਤੀ — ਉਸੇ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਮੁੱਢ ਬਝਿਆ ਆਪਣੀ ਜਹਾਜ਼ੀ ਕੰਪਨੀ ਤੇ ਜਹਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਮੁਹਿਮ ਦਾ।

ਲੇਖਕ ਨੇ ਜਦੋਂ 2003 ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਕਾਂਡ ਨੂੰ ਕੌਮੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਅੰਗ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦੁਆਉਣ ਲਈ ਪੀ.ਆਈ.ਐਲ. ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾਇਆ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ‘ਦਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ’ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਪਾਦਕੀ ਟਿੱਪਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਰਿਟ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।

ਕੋਈ ਦੱਸ ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਲੇਖਕ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ‘ਚ ‘ਸਾਕਾ ਕੋਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ’ ਵਾਲੀ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖਣੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਲੜੀਵਾਰ ‘ਦਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ’ ਦੀਆਂ ਕੁੱਝ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੀ ਖੋਜ-ਭਾਲ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਤੱਤ ਸਾਰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਏਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

* ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਘਰ ਸਕੇਤੜੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੰਚਕੁਲਾ 134109, ਫੋਨ: 0172-2556314,
ਈਮੇਲ: mjswaraich29@gmail.com

ਏਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਚੰਭਿਆ ਦਾ ਅਚੰਭਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਪਰਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੀਆਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਸੰਪਾਦਕੀ ਛਪਿਐ 29 ਅਕਤੂਬਰ 1913 ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਕਿ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਨਾਰਾਇਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਸੀਹਰਾ ਵਾਲਾ ਵਫ਼ਦ ਅਜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਤੂਫਾਨੀ ਦੌਰੇ ਤੇ ਸੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੁਖੜੇ ਫੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅਜੇ ਕੈਨੇਡਾ ਲਈ ਸਿੱਧੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਛਿੜੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। “ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਜਬਰਨ ਵਾਪਸੀ” ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲੀ ਇਸ ਟਿੱਪਣੀ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਸੀ, 39 ਹਿੰਦੀ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਕੈਨੇਡਾ ਪਹੁੰਚਣ ਤੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਤੇ ਉਥੋਂ ਕੱਢੇ ਜਾਣਾ; ਕਿੰਨਾ ਚੌਕੰਨਾ ਸੀ ‘ਦਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ’ ਦਾ ਅਦਾਰਾ, ਕਿ ਉਹ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵਾਚ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਹੋਇਆ ਇੰਜ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਹਿੰਦੀ 27 ਅਕਤੂਬਰ 1913 ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਦੀ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੇ ਜਹਾਜ਼ੋਂ ਉਤਰੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਵਾਸੀ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ; ਪਿੱਛੋਂ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ *ਹੋਬੀਅਸ ਕਾਰਪਸ* ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਨੇ ਆਵਾਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਰਾਰ ਦੇਂਦਿਆਂ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਫ਼ੌਰਨ ਹੀ ਤਾਰ ਰਾਹੀਂ ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਤੇ ਇਸ ਖ਼ਬਰ ਨੂੰ ਰੰਗੂਨ, ਪੇਨਾਂਗ, ਸਿੰਗਾਪੋਰ, ਹਾਂਗਕਾਂਗ ਤੇ ਸ਼ੰਘਾਈ ਵਿਖੇ ਨਸ਼ਰ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਕਈਆਂ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਪਰਵਾਸ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ ਸੀ।

ਕੋਈ ਛ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਵਕਫ਼ੇ ਪਿੱਛੋਂ ‘ਦਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ’ ਨੇ ਸੰਪਾਦਕੀ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੀ ਜਿਵੇਂ ਝੜੀ ਹੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ: ਮਿਤੀ 29 ਅਪ੍ਰੈਲ, 20 ਮਈ, 29 ਮਈ, 3 ਜੂਨ, 6 ਜੂਨ, 10 ਜੂਨ, 19 ਜੂਨ, 5 ਜੁਲਾਈ, 11 ਜੁਲਾਈ ਅਤੇ 23 ਜੁਲਾਈ 1914 ਵਾਲੇ ਪਰਚਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਤਾਰ ਕੋਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੀ ਪੈਰਵਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਹੀ ਪੂਰਿਆ, ਬਲਕਿ ਸਮਕਾਲੀ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ, ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੀ ਪੁਣ-ਛਾਣ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਇਹਨਾਂ ਸੰਪਾਦਕੀ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਤੱਤ ਸਾਰ:

(ੳ) ‘ਦੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ’

ਲਾਹੌਰ: 29 ਅਪ੍ਰੈਲ 1914

ਚਾਰ ਸੌ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ

ਚਾਰ ਸੌ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚੌਂ ਬਹੁਤੇ ਸਿੱਖ ਹਨ ਨੇ ਇਹ ਜਾਣਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ੋਂ ਉਤਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਸੰਘਾਈ ਤੋਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਨੂੰ ਐਨਾ ਗੌਲਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਗੌਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਰਵਾਸ ਮਹਿਕਮੇ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ੋਂ ਉਤਰਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਜਾਪਦੀ ਏ ਕਿ ਇਹਨਾਂ 400 ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੇ, ਇਹ ਜਾਣਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਕਹਿ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਕਾਮੇ-ਕਾਰੀਗਰ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੇ, ਫਿਰ ਵੀ ਖ਼ਾਹ-ਮਖ਼ਾਹ ਕਿਉਂ ਪੰਗਾ ਲਿਆ ਹੈ; ਪਰ ਸਵਾਲ ਦਾ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਦੇ ਬਤੌਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਪਰਜਾ ਦ ਕੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ? ਇਹਨਾਂ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਖਰਚੀਲਾ ਅਤੇ ਕਠਨ ਖਤਰਾ ਮੁਲ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮੋੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗਾ। ਅਜੇਹਾ ਵਿਤਕਰੇ ਭਰਿਆ ਕਦਮ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਹਿੰਗਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਕਤ ਆ ਪੁਜਾ ਹੈ ਜਦ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ‘ਲਗਾਤਾਰ ਸਫ਼ਰ’ ਵਾਲੀ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਸ਼ਰਤ ਹਟਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕੀ ਇਹਨਾਂ ਨਿਆਸਰਿਆਂ ‘ਤੇ ਹੀ ਦੋਸ਼ ਮੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ, ਬੇਸ਼ਕ ਬੁਜ਼ਦਿਲ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਇਸ ਲੁਕਵੇਂ ਤਰੀਕੇ ਦੁਆਰਾ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਲਤਨਤ ਦੀ ਰਿਆਇਆ ਨੂੰ ਸਾਕ-ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨਾਲ ਉਥੇ ਜਾਕੇ

ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ।

(ਅ) 'ਦੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ'

ਲਾਹੌਰ: ਬੁੱਧਵਾਰ, ਮਈ 20, 1914

ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ

ਛੇ ਸੌ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਆਂ ਦੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਵੱਲ ਨੂੰ, ਪਰਵਾਸੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਧੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਚਲ ਪੈਣ ਬਾਰੇ ਬੰਬਈ ਦੇ ਇੱਕ ਸਮਕਾਲੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਪਹਿਲਾਂ ਉੱਥੇ (ਕੈਨੇਡਾ) ਰਹਿ ਰਹੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਹਨ, ਤਾਂ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਤਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਰਹਿੰਦੇ ਹਿੰਦੀ ਬੀਵੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ।

(ਬ) 'ਦੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ'

ਲਾਹੌਰ: ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ, ਮਈ 29, 1914

ਇੱਕ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਖ਼ਬਾਰ "ਦੀ ਇੰਗਲਿਸ਼ਮੈਨ" ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ:—

'ਪਰਵਾਸੀ ਮਸਲਾ'

600 ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਕੈਨੇਡਾ ਅੰਦਰ ਜਬਰਦਸਤੀ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੇ ਦਲੇਰਾਨਾ ਜਤਨ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਤੇ ਇਹ (ਅਖ਼ਬਾਰ) ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਰਕਾਰ (Imperial Government) ਹਿੰਦੀਆਂ ਦੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਪਰਵਾਸ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੀ ਰਾਏ ਅਨੁਸਾਰ ਨੌਆਬਾਦੀਆਂ (ਕੈਨੇਡਾ) ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪਰਵਾਸੀਆਂ 'ਤੇ ਬੇਤੁਕੀਆਂ (ਸਿੱਧੇ ਸਫ਼ਰ ਵਰਗੀਆਂ) ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਾਉਣ ਨਾਲ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਬਲਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿ-ਕਹਾਕੇ 600 ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਲਈ ਕਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉਤਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ।" ਅਖ਼ਬਾਰ ਮੁਤਾਬਕ ਲੋੜ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸ਼ਾਹੀ ਕਮਿਸ਼ਨ (Imperial Commission) ਨੂੰ ਫ਼ੌਰਨ ਇਹ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਏ ਜੋ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੇ ਕਿ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਲਤਨਤ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਜਾਣ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ ਤੇ ਕਿਥੇ ਦੇ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਥਾਈਂ ਬਗ਼ੈਰ ਕਿਸੇ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

(ਸ) 'ਦੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ'

ਲਾਹੌਰ: ਬੁੱਧਵਾਰ, ਜੂਨ 03, 1914

ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ

(ਨੋਟ: 'ਦੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ' ਦੀ ਇਸ ਸੰਪਾਦਕੀ ਟਿੱਪਣੀ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਉਥੋਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਹਿੰਦੀਆਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਤੇ ਲਾਈਆਂ ਬੇ-ਤੁਕੀਆਂ ਰੋਕਾਂ ਦਾ ਪਰਦਾ ਫਾਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ, ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਟਿੱਪਣੀ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਹੈ ਲੰਡਨ ਦੇ ਇੱਕ ਅਖ਼ਬਾਰ 'ਦੀ ਟਾਈਮਜ਼' ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਵਸੋ ਦੀ ਬਣਤਰ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੁਲ 72 ਲੱਖ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼, ਕੁੱਝ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਕੇਵਲ 2342 ਹੀ ਹਨ। — ਲੇਖਕ)

'ਦੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ' ਅਨੁਸਾਰ ਜੇ ਮੰਨ ਵੀ ਲਿਆ ਜਾਏ ਕਿ ਹੁਣ ਇਹ (ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ) ਗਿਣਤੀ 8-9 ਹਜ਼ਾਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ 'ਚ ਨਿਗੂਣੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਲਤਨਤ ਪ੍ਰਤੀ

ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਨਾਮ ਮਾਤਰ ਵੀ ਨਹੀਂ; ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਹਿੰਦੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਚੀਨੇ ਅਤੇ ਜਾਪਾਨੀ ਕਿੰਨੇ ਗੁਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਾਅਦਾਦ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਸਾਡੀ, ਬਤੌਰ ਬਰਤਾਨਵੀ ਪਰਜਾ ਦੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਪੁਛ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਵਾਰੇ ਜਾਈਏ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸਪੂਤ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੇ, ਜੋ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁੱਝ ਦਾਅ ਤੇ ਲਾਕੇ, ਬਤੌਰ ਬਰਤਾਨਵੀ ਪਰਜਾ ਸਾਡੇ ਜਨਮ ਸਿੱਧ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਨਿਤਰਿਆ ਹੈ। ਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਦੀ ਡੱਟਕੇ ਹਮਾਇਤ ਕਰੇ।

(ਹ) 'ਦੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ'

ਲਾਹੌਰ: ਸ਼ਨੀਚਰਵਾਰ, 6 ਜੂਨ 1914

ਕੈਨੇਡਾ 'ਚ ਸੰਕਟ

ਲਗਦੈ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੱਕੀ ਧਾਰ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਕੋਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦਾ ਇੱਕ ਵੀ ਯਾਤਰੀ ਉਤਰਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰੇ। ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਜਹਾਜ਼ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਹਾਂਗ ਕਾਂਗ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ; ਉਧਰ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਵੀ ਬੈਂਦਲੇ ਪਏ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕਈ ਖਤਰਨਾਕ ਰੌਂ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਇਸ 'ਖਤਰਨਾਕ ਰੌਂ' ਤੋਂ ਕੀ ਮੁਰਾਦ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਪੜਾਅ ਤੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਵਾਪਸੀ ਦੀ 'ਸੰਭਾਵਨਾ' ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਸਨੇ ਸਾਡੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਪਰਜਾ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਪਰਖਣ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕੀ ਕਰਨ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਉਹ ਖਾਸ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ; ਬਹੁਰਹਾਲ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸ ਦਲੇਰਾਨਾ ਜਦੋਜਹਿਦ ਦੌਰਾਨ ਡੱਟ ਕੇ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

(ਕ) 'ਦੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ'

ਲਾਹੌਰ: ਬੁੱਧਵਾਰ, 10 ਜੂਨ 1914

ਛੇ ਸੌ (ਭਾਰਤੀਆਂ) ਦੀ ਹੋਣੀ

ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਸਮਝ ਸਕਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ 'ਕਢੇ ਜਾਣ' (Exclusion) ਵਿਰੁੱਧ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿਵੇਂ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਲਾਰਡ ਹੰਟਰ ਦੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਪਿਛੋਂ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੋਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਲਹਿਜ਼ਾ ਓਹੀ ਫੈਸਲਾ ਅੱਜ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੈਸੀਅਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ (Executive) ਆਦੇਸ਼ ਉਹਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ; ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਅਦਾਲਤੀ ਫੈਸਲਾ ਅਜੇਹੇ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਠਹਿਰਣ ਦੀ ਹੀ ਆਗਿਆ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਪੱਕੇ ਪਰਵਾਸ ਲਈ ਯਾਚਣਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਟੁਕ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦੇਣਾ ਪਰਵਾਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਘੋਰ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ।

ਤਦ ਅਨੁਸਾਰ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਨੂੰ ਉਤਰਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਕੇ ਪੱਕੇ ਪਰਵਾਸ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਚਾਰਜ਼ੇਈ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(ਖ) 'ਦੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ'

ਲਾਹੌਰ: ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ, ਜੂਨ 19, 1914

ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ

ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਹਿੰਦੂ ਸਭਾ ਨੇ, ਜਿਸਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਰ ਪੀ.ਸੀ. ਚੈਟਰਜੀ ਹਨ, ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਤਾਰ ਭੇਜੀ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਮਜ਼ਮੂਨ ਹੈ:—

“ਪੰਜਾਬ ਹਿੰਦੂ ਸਭਾ 600 ਹਿੰਦੀ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਿਰੁੱਧ ਸਖ਼ਤ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੀ ਹੈ।”

ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਸਭਾ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਲਗਦੇ ਇਹਦੀ ਕੁੰਭਕਰਣੀ ਨੀਂਦਰ ਵਿਚੋਂ ਇਹਨੂੰ ਜਨਤਕ ਸਭਾਵਾਂ, ਸਿੰਘ ਸਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਦੀਵਾਨ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਈ ਮੱਤਿਆਂ ਨੇ ਜਗਾਇਆ ਹੈ। ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਭਾ ਨੇ ਇਸ ਤਾਰ ਦੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਹਿੰਦ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਲੰਡਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਆਫ ਸਟੇਟ ਫਾਰ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਵੀ ਭੇਜੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ।

(ਗ) ‘ਦੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ’

ਲਾਹੌਰ: ਐਤਵਾਰ, 05 ਜੁਲਾਈ 1914

ਟੋਰਾਂਟੋ — ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਇੱਕ ਪੱਤਰਕਾਰ ਨੇ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਉਧਰ ਦੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਲਤਨਤ (Empire) ਦੀ ਸਲਾਮਤੀ ਲਈ ਉਸਦੀ ਕੁਲ ਪਰਜਾ (Subjects) ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੀ ਸਲਤਨਤ ਵਿੱਚ ਆਉਣ-ਜਾਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਹੋਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਪਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਅਧੀਨ ਮੁਲਕਾਂ (Dominions) ਨੂੰ ਪਰਵਾਸ ਦੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਉਣੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸਾਹਿਲ (Pacific Coast) ਵੱਲ ਨੂੰ ਏਸ਼ੀਆਈਆਂ (Asiatics) ਦੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਧਾੜਾਂ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣੀ ਹੀ ਪਵੇਗੀ: ਪਰ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇਵਲ ਕੁਝ ਕੁ ਕਟਰਵਾਦੀ ਅੰਸਰਾਂ ਦੀ ਹੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸਮੁੱਚੀ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਵਸੋਂ ਦੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਧਰ ਦਰਸਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(ਘ) ‘ਦੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ’,

ਲਾਹੌਰ: ਵੀਰਵਾਰ, ਜੁਲਾਈ 09, 1914

ਹੇਬੀਅਸ ਕਾਰਪਸ ਪਟੀਸ਼ਨ ਖਾਰਜ

ਵਿਕਟੋਰੀਆ — ਬੀ.ਸੀ. ਤੋਂ ਤਾਰ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਕੋਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਵਾਲੀ ਹੇਬੀਅਸ ਕਾਰਪਸ ਪਟੀਸ਼ਨ ਖਾਰਜ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ “ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਨਾਰਥ ਅਮੇਰੀਕਾ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਲਤਨਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਰਵਾਸੀ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ‘ਤੇ ਰੋਕ ਲਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਚਾਹੇ ਉਹ (ਯੂ.ਕੇ.) ਇੰਗਲੈਂਡ ਦਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ।” ਬੇਸ਼ਕ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਦਾਖਲਾ ਰੋਕੂਆਂ (Exclusionists) ਲਈ ਵੱਡੀ ਖੁਸ਼ਖ਼ਬਰੀ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ‘ਸੁਨਹਿਰਾ ਮੌਕਾ’ ਵੀ ਦੇਵੇਗਾ, ‘ਵੇਖੋ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਂ’; ਪਰ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਲਤਨਤ ਦੀ ਹਿੰਦੀ ਪਰਜਾ ਲਈ ਤਾਂ ਮੰਦਭਾਗਾ ਹੀ ਹੈ; ਹੁਣ ਤਾਂ ਫਿਰ ਲੈ ਦੇ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਟੇਕ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਤੇ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਭੁਗਤਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ‘ਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੁਸੀਬਤ ਦਾ ਨਿਵਾਰਣ ਕਰਨ।

(ਙ) ‘ਦੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ’

ਲਾਹੌਰ: ਸ਼ਨੀਚਰਵਾਰ, ਜੁਲਾਈ 11, 1914

ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਾਕਾਮਯਾਬੀ

ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਮੁਤਾਬਕ, ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਵੱਡੀ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਅਪੀਲ ਦੇ ਖਾਰਜ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਘਬਰਾਇਆ ਨਹੀਂ; ਚੇਤੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨੇ ਇਹ ਖਰਚੀਲੀ ਮੁਹਿਮ ਇਹ ਪਰਖਣ ਲਈ ਹੀ ਵਿਢੀ ਸੀ ਕਿ ਲੈ ਦੇ ਕੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਰਿਆਇਆ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਬਰਤਾਨਵੀ ਨੌ-ਆਬਾਦੀਆਂ (Dominions) ਵਿੱਚ ਕੀ ਵੱਟਕ ਹੈ। ਜਦ ਹੀ ਉਹਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਬੀ.ਸੀ. ਦੇ ਸਾਹਿਲ ਨੂੰ ਢੁਕਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਸ਼ਰੇਆਮ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਅਜ਼ਮਾਉਣ ਲਈ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਕੀ

ਔਕਾਤ ਹੈ। ਇਕੜ-ਦੁਕੜ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਆਮਦ ਰੋਕਣ ਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਜਦ ਕਿ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀ ਹਿੰਦੀ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਏਥੇ 300 ਹਿੰਦੀਆਂ ਨੂੰ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਤਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਸਥਿਤੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਏਗੀ; ਆਪਣੀ ਔਕਾਤ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਵੀ ਤਾਂ ਕੁਝ ਅਹਿਮੀਅਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਆਧਾਰ ਤੇ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਪਰਤਕੇ ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ ਕਿ ਆਖ਼ਿਰ ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਵਾਜ਼ਬ ਹੈ।

(ਚ) 'ਦੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ'

ਲਾਹੌਰ: ਮੰਗਲਵਾਰ, 23 ਜੁਲਾਈ 1914

ਸਾਨੂੰ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ 'ਖਾਲਸਾ' ਅਖ਼ਬਾਰ ਰਾਹੀਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੋਂ ਕੋਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ 'ਤੇ 'ਔਧੀ' ਰਾਤੀ 400 ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਪੁਲਸੀਆਂ ਦੇ ਨਾਕਾਮ ਹਮਲੇ' ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਿਆ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਮਰੇ ਜਾਂ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਬੜੀ ਹੀ ਮੰਦਭਾਗੀ ਘਟਨਾ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਕੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਸੀ, ਪਰ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਰਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਫ਼ਰਜ਼ ਕਰੋ (ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਰਿਹਾ) ਕਿ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਉਥੇ ਆਮਦ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚੁਣੌਤੀ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ 1858 ਵਾਲੇ ਇਸ ਐਲਾਨ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਇੰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਦੀ ਕੁਲ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਰਾਜ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਹਕ ਹਾਸਲ ਹੋਣਗੇ; ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਜੇ ਚੀਨੀ ਅਤੇ ਜਾਪਾਨੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਇਲਾਕਿਆਂ 'ਚ ਪਰਵਾਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਹਿੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ।

(ਛ) 'ਦੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ'

ਲਾਹੌਰ: ਸੋਮਵਾਰ, 29 ਜੁਲਾਈ 1914

ਇਸ ਸੰਪਾਦਕੀ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਐਂਗਲੋ ਇੰਡੀਅਨ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬੱਜ ਬੱਜ ਦੇ ਖ਼ੂਨੀ ਕਾਂਡ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਪਾਸੜ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਸਖਤ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਪੁਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਜਿਤਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਅਜੇਹੇ ਅਨਸਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਬਚੇ ਖ਼ੁਦੇ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਵੱਲ ਹਮਰਦਾਨਾ ਰਵਈਆ ਅਪਣਾਏਗੀ: ਇੱਕ ਐਂਗਲੋ-ਇੰਡੀਅਨ ਅਖ਼ਬਾਰ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਤੇ ਰਾਜ ਧਰੋਹੀ-ਸਾਜ਼ਸ਼ੀ ਹੋਣ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਕਿ “ਕੀ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਵਰਗਿਆਂ ਤੇ, ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਦੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਦਾ ਅਹਿਦ ਜੱਤਾ ਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਪਰਵਾਸ ਲਈ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਦੀ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਵਸੋਂ ਵਾਂਗ ਕੈਨੇਡਾ ਦਾਖਲੇ ਦੀ ਯਾਚਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨੀਅਤ ਤੇ ਸ਼ਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ?”

ਸੋ ਲੇਖਕ ਦੀ ਨਿਮਰ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਿੱਥੇ ਕੋਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੇ ਦੌਰ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਉਹਦੇ ਬਹਾਦਰ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਅਮਰ ਰਹੇਗੀ, ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਪੱਖੀ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਇਸ ਸਮਕਾਲੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨਿਭਾਈ ਗਈ ਨਿਧੜਕ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਵੀ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।